

T. SATURNÍK:

O právu včelařském ve starším právu německém.

I.

Včely byly již od nepaměti předmětem lidského zájmu pro med a vosk; již primitivní člověk je vyhledával, by se zmocnil sladkého výtěžku jejich práce a zpestřil jím svou chudou a prostou výživu. Nacházel je v dutinách zpráchnivělých stromů, v rozsedlinách skal nebo v otvorech zemních, kde se usadily, by byly chráněny před vlivy povětrnosti. Shledávaje jejich prospěšnost brzy se pokusil o to, by je pěstoval pro sebe nablízku své domácnosti; zprvu uřízl dutý strom, v němž byl včelí úl a postavil jej při svém obydlí, později počal pro včely hotoviti úl umělý buď tím, že v uříznutém kmeni vydlabal pro ně vhodný otvor a pořídil t. zv. klát, nebo vyrobil úly z jiné látky a zvolil pro ně formu, která podle jeho dovednosti a zkušenosti zdála se mu nejvhodnější, by sloužila za domácí příbytek jeho včelám.

Kdežto původně včely byly res nullius a mohl tudíž každý svobodně vykonati na nich právo okupační, přivodil chov včel v tom závažný obrat. Včela d o m á c í stala se soukromým vlastnictvím hospodáře, jemuž náležely její užitky; včely d i v o k é čili lesní zprvu zůstaly sice nadále předmětem volné okupace, avšak postupem doby bylo i toto právo omezováno.

Také u Germánů odehrál se podobný vývoj. Ještě dlouho po stěhování národů mohli Germáni zcela dobře slouti lesními lidmi; v německých lesích, jež pokrývaly zemi ve veliké rozloze, odehrával se podstatný díl jejich života.¹⁾ Rozlehlé hvozdy poskytovaly jim hojně brtí, v nichž nacházeli med, jenž poskytoval jim zdravé a chutné sladidlo, jakož i vosk, v němž našli cenné svítivo. Je proto přirozeno, že počali záhy pěstovati včely v domácím hos-

¹⁾ I n a m a S t e r n e g g, Deutsche Wirtschaftsgeschichte bis zum Schluß der Karolingerperiode, II. vyd. Leipzig 1909, str. 216.

podářství a těžiti intensivně z jejich produkce. Význam včelařství ještě vzrostl, když Germáni přijali křesťanství; nově zakladané svatyně, ozařované světlem četných voskovic, zvýšily značně význam a poptávku po vosku, což zase vedlo k dalšímu stupňování včelné produkce.

Nehledíme-li ani k pouhým zprávám historickým o včelařství u Germánů — včelaři byli prý na př. v Bavorsku již v době Odilově — nacházíme již v nejstarších právních památkách germánských zmínky, jež podávají jasné svědectví, že chov domácích včel byl u nich na dosti vysokém stupni. Tak na př. lex Saxonum, sepsaný na rozkaz Karla Velikého, zmiňuje se o včelích úlech (alvearium apum), stojících na dvoře, stejně tak lex Salica, sepsaný v prvých létech panování Karla Martella, kde se připomínají úly v uzavřených neb střechou opatřených místech (vas apium intro clavem aut sub tecto); lex Bajuvariorum, připisovaný Pipinovi, synovi Karla Martella v l. 743—748, má zmínku nejen o úlech (apile), nýbrž i naznačuje, že Germáni v té době zhotovovali úly buď z lýka (ex corticibus), ze dřeva (vas ligneus) nebo z vrbových prutů (ex furculis). Vedle toho prozrazuje další ustanovení tohoto zákona, že Bavoři používali prázdných schránek úlových k tomu, aby do nich včely přilákali (captura), čímž hleděli si rozmnožiti vlastní včelní hospodářství.²⁾ Jiných dokladů není třeba ani uváděti; budou ostatně zřejmy z dalšího výkladu.

Včely staly se tudíž velmi záhy u Germánů předmětem soukromého majetku a jest jen příznakem důležitosti včelní produkce pro tehdejší doby, jestliže hned nejstarší právní řády germánské si včel všimají a upravují poměr člověka k této nejméně domácí zvířence. Právní normy tohoto druhu nebyly u Germánů upraveny jednotným způsobem, jak ostatně při kmenových právech ani nelze očekávati; nestalo se tak ještě ani v dobách mnohem pozdějších. Normy včelařského práva německého jsou roztroušeny po různých právních památkách, takže — má-li býti

²⁾ Lex Saxonum 30 (ed. Eckhardt, Germanenrechte, Band 2. Die Gesetze des Karolingerreiches, III. Weimar 1934, str. 22, lex Salica 9 (t ý ž, Band 2., III. Weimar 1934, str. 14), lex Bajuvariorum 22 (8, 9) (t ý ž, Bd 2. II., Weimar 1934, str. 176).

podán aspoň částečně jeho obraz — jest třeba je sebrati a srovnávati a pokusiti se o vhodný systém.

V prvé řadě jest arci nutno ujasniti si z á s a d n í hledisko, jaké zaujímalo právo německé na povahu včel; uznávalo je za divoké či nikoli? V starých právních památkách Germánů o tom není výslovného ustanovení, ač zejména v právu okupačním má závažnou důležitost. To však je zjevem zcela přirozeným u primitivních řádů právních, jež jsou přizpůsobeny jen nejprostším podmínkám životním. Tím arci není řečeno, že nebylo by možno z nich usuzováním odvoditi, jaké zásadní stanovisko k povaze včel zaujímají. Jak z dalšího výkladu bude zjevno, není v tom směru ve starém právu německém uplatněno jednotné hledisko; čím pak se postupuje dále k novému věku, tím více přibývá nových názorů a myšlenek, plynoucích mnohdy z čistě místních poměrů.

Nejstarší výslovné ustanovení o povaze včel v německém právu, uváděné již mnohokráte v literatuře, jest obsaženo v čl. 109 saského Weichbildu, v němž je při okupačním právu včelího roje podotčeno, že včela je »ein wilder Wurm«, t. j. divoký hmyz.³⁾ Vliv tohoto ustanovení obrazil se pravděpodobně v právu starého města pražského, v němž rovněž se vyskytuje o včelách zmínka, že jsou divoké.⁴⁾ Tyto dva doklady práva městského jsou samy o sobě skrovné, avšak v právu zemském ani takových není. Valné závažnosti nemá rovněž místní právo z Winheringu (u Neuöttingen v Horních Bavořích) z r. 1594, jež odpíralo uznati okupaci včelího roje na základě tvrzení okupanta, že »včely jsou jako divoké husy, brzy zde, brzy zas jinde nestále se zdržující.«⁵⁾ Žádoucí jasnosti o povaze včel v německém právu nebylo ještě v XVIII. stol., kdy právní vývoj v Německu již

³⁾ Fluhit eyn bene swarm uz eynes mannes hove zu synem nackebur, er ist den swarm nehir zu behalden, dem ghenner, der em folgt. Wenn die bhene eyn wilt worm ist (D a n i e l s - G r u b e n, Das sächsische Weichbildrecht, Berlin, I. 1858, str. 118).

⁴⁾ Dy pein auch ein wild worgeet einem swarme aus und fluget in seines nackepures haus oder hoff, wo sy hin fluget, wer sie des ersten wohet, der hat sy mit recht; wenn zu der zeit ist sie gemein. (R ö s s l e r, Deutsche Rechtsdenkmäler aus Böhmen und Mähren, I., Prag 1845, str. 139, čl. 133).

⁵⁾ G r i m m, Weistümer VI. Göttingen 1869, str. 145, § 25. Srv. též B ä l z, Das Recht an Bienen, str. 51, 52.

dosti pokročil. Názorným dokladem nejistoty jest na př. *Beust* v výklad, v němž se pokoušel vystihnouti sice důvtipně, ale přece jen záhadně povahu včel: jsou prý divokým hmyzem, ale náležejí k okřídlelcům, ačkoli nejsou ptáky.⁶⁾ Ale netřeba tomu se diviti; ještě ve XX. stol. panovala v Německu v tomto směru rozpolcenost právních názorů. Na říšském sněmu německém v r. 1908 bylo debatováno o tom, jsou-li včely zvířetem domácím nebo divokým, načež bylo odmítnuto uplatniti zásadu »*die Bienen gelten als Haustiere*«. Naproti tomu správní orgány německé uznávaly včely za domácí zvířata již od r. 1873, pokud byly úly zaneseny do listin pro sčítání dobytka.⁷⁾ Nepřinesla-li tedy ani nová doba žádoucí jednoty v právním názoru na včely, tím méně lze toho očekávati od minulosti, kde mluva pramenů bývá mnohdy až příliš skoupá.

Svou rozpravu časově chceme obmeziti do konce XVI. stol., kdy včelařské právo německé počalo býti upravováno obecně platnými řády v jednotlivých teritoriích, v nichž jeho primitivnost a svéráz již podlehl ruce zkušeného zákonodárce, byť nikoli v plném rozsahu. Normy z tohoto oboru německého práva byly sice již častěji předmětem vědeckého badání, avšak hlavně v starší, dnes těžko dostupné německé literatuře. Novější literatura monografická je poměrně chudá, při čemž více přihlíží k novějším než starším právním řádům. Nebude proto na škodu seznámiti ve stručném obrysu též českého čtenáře s touto zajímavou částí starého německého práva agrárního.⁸⁾

⁶⁾ *Beust* J. E., *Jagd- und Wildbanngerechtigkeit*, § 9, str. 271 (cit. *Bälz*, op. cit. str. 51, pozn. 7).

⁷⁾ *Bälz*, *Bienenrecht* v *Posenerově Rechtslexikonu* pod uvedeným heslem.

⁸⁾ *Literatura*: *Meurer*, *Jag und Forstrecht I—III*, Frankfurt 1581. — *Kilimar*, *De jure apium*, Jena 1711. — *C. L. Bilderbeck*, *Neu vermehrtes Dorf und Landrecht*, Franckfurt und Leipzig 1719, str. 237—242. — *Kern unterschiedener Rechte, absonderlich das Tauben, wie auch Bienen oder Immenrecht, geliefert von Salandern* (Fr. Heinrich Schade), Frankfurt 1723. — *Mueller P.*, *Disertatio iuridica de iure apum*, Jena 1685, 1738. — *J. E. v. Beust*, *Jagd- und Wildbanngerechtigkeit*, Jena 1744. — *Biener*, *Disputatio iuris Romani et Germanici de apibus* (pres. *J. T. Segers*), Lipsiae 1773. — *Ölrichs* *das grausame Büthener recht im lande Lauenbürg u. Bütow nebst einer abhandlung von*

II.

O okupaci včel.

V dobách, z nichž máme zachovány právní památky germánské, nebyly včely, jak výše již o tom byla řeč, vesměs *res nullius*, jež by podléhala za všech okolností svobodnému právu okupace. Z okupačního práva zůstaly jen jisté zbytky a to především u včel divokých.

Nejstarší zmínku o tom obsahuje *lex Visigothorum* (liber VIII. tit. 6. c. 1), v němž se přiznává nálezci právo na včely, nalezené v lese, v rozsedině, ve skále nebo na stromě,

bestrafung der bienendiebe, Berlin 1792. — Roth, Abhandlung vom Bienenrechte, Weißenburg i. Fr. 1798. — Busch, Handbuch des heutigen in Deutschland geltenden Bienenrechtes, Arnstadt 1830. — Gans, Bienenrecht (Weiske, Rechtslexicon, 2. Bd. Leipzig 1840, str. 214—216). — Elvers, Über das Eigentum an Bienenschwärmen und das Recht der Verfolgung derselben in des Nachbars Garten (Archiv für praktische Rechtswissenschaft, III. Bd. Marburg und Leipzig 1855, str. 219 sl.). — Menzel A., Bienenwirtschaft und Bienenrecht des Mittelalters, Nördlingen 1865. — Beck, Das Bienenrecht in Oesterreich, Wien 1883. — Bälz K., Das Recht an Bienen, Stuttgart 1891; týž. Bienenrecht (Poseners Rechtslexicon, Bd. I., Berlin 1909). — Ludwig, Das Bienenrecht in Deutschland (Unsere Bienen, Berlin 1906). — Hildebrandt, Eigentumsrecht op Bijenzwermen, Utrecht 1908. — Cuntz, Bienenrecht, Heidelberg 1909. — Hille, Das deutsche Immen- und Zeidelrecht, Borna-Leipzig 1909. — Rietz, Das gesamte deutsche Bienenrecht in hist. Entwicklung u. Gegenwart, Diessen vor München, 1910. — Pritzl J., Die Rechtsverhältnisse der Bienen oder Immen nach dem bürgerlichen Gesetzbuch, 2. vyd. Berlin 1908. — Schüssler, Deutsches Bienenrecht, Mannheim-Berlin-Leipzig 1934. — Z české literatury je stručná zmínka o německém právu včelařském ve spise Fr. Kubce, Včelařské právo a národohospodářský význam včelařství v československé republice (Zprávy výzkumných ústavů zemědělských, čís. 11, Praha 1925). Stručně je pojednáno o věci též v systémech soukromého práva německého (Beselerově, Rothově, Planitzově, Schwerinově, Gierkeho, Hübnerově a j.). — Místa z pramenů uvádí Kraut, Grundriß zu Vorlesungen über das deutsche Privatrecht mit Einschluß des Lehn- und Handelsrechts nebst beigefügten Quellen, 6. vyd. (zprac. Frensdorff) Berlin & Leipzig 1886, str. 181—182, č. 21 sl., Grimm, Deutsche Rechtsaltertümer, IV. vyd. Bd. II., Leipzig 1922, str. 135—139, a hlavně pak Hille ve výše citovaném spise, str. 63 a násl. — Prameny, jež nebylo lze opatřiti, jsou citovány podle této práce s příslušnou poznámkou.

jestliže na dotyčném místě vyznačil třemi zkříženými záseky, že se brti zmocnil.¹⁾ Kdyby toho neučinil, nenabyl by vlastnictví k včelám; tyto zůstaly nadále res nullius, dokud by nový nálezce okupační akt požadovanými znaky neprovedl. Podobně z langobardského »Edictus Rothari« z pol. 7. stol. je viděti, že k okupaci včel lesních vyžadoval se »arbor signatus«; nebylo-li na stromě žádného znaku, mohl kdokoliv jiný se brti zmocniti, neboť podle zmíněného ediktu, bylo to p ř i r o z e n ý m p r á v e m (ius naturale) každého nálezce; toto právo bylo však již zde poněkud omezeno — nebyloť dovoleno osvojiti si včely v královském lese.²⁾ Také nordická práva předpisovala pro nabytí včel bez pána, by nálezce označil strom, na němž se včely nacházejí a zajistil tím pro sebe jejich vlastnictví. Avšak pro jednotlivé případy byly stanoveny rovněž různé úchytky. Tak na př. provinční zákony, které vydal pro území Skanie (dnes jižního cípu Švédska) dánský král Valdemar I. r. 1163, obsahují sice zásadní ustanovení, že ten, kdo nalezne v lese včely »nullius dominio mancipatas, licenter eas auferat«, avšak nesmí při tom poškoditi les. Kdyby totiž porazil proti vůli majitele lesa strom, v němž se nachází brť, byl mu povinen zaplatiti náhradu škody ve výši tří hřiven. Velí prý ale zásada slušnosti — jak je uvedeno v dotyčném ustanovení — by nálezce obdržel polovinu a vlastník lesa rovněž polovinu včel. Kdyby se neshodli, pak arci náležely nálezci, opatřil-li prvý zásekem strom, v němž našel brť.³⁾ Další pramen Wäst-Götha laghbook z pol. 13. stol. ukládá již nálezci včel povinnost učiněný nález oznámiti⁴⁾ a přiznává nálezci nárok pouze na

1) Si quis apes in silva sua aut in rupibus vel in saxo aut in arboribus invenerit, faciat tres decurias, quae vocantur characteres, unde potius non per unum characterem fraus nascatur. Et si quis contra hoc fecerit atque alienum signatum invenerit et irruerit, duplum restituat illi, cui fraus illata est et praeterea XX flagella suscipiat (ed. W o h l h a u p t e r, Gesetze der Westgoten, Weimar 1936, str. 248).

2) Monumenta Germaniae historica, Legum t. IV, str. 73, č. 319.

3) Westphalen monum. IV 2075, lib. XI. cap. I; cituje též Hille, op. cit. str. 68.

4) G r i m m, Deutsche Rechtsaltertümer, 4. vyd. Leipzig 1922, II. str. 138. Ve vydání, jež vyšlo v 7. svazku Germanenrechte, Schwedische Rechte (Älteres Wespötag, Uplandslag) v překladě S c h w e r i n o v ě (Weimar 1935, str. 61), uvedená podmínka obsažena není.

polovinu včel; druhá přísluší majiteli pozemku. Nedohodnou-li se, náleží nálezci včelí úl celý, dokáže-li svědectvím dvou osob a přísahou deseti přísežných pomocníků, že nejdříve strom znakem opatřil. Pouze včely, které někdo našel ve vlastním lese, směl si ponechat v celku jako svůj majetek; měl-li pouze podíl na lese, náležely mu včely jen tenkrát, pokud se usadily na stromě, stojícím v jeho dílci, při čemž — usadily-li se na dubu, směl strom porazit jenom se souhlasem sousedů.⁵⁾ Zákon dánského krále Valdemara II., vydaný na říšském sněmu ve Vordingborgu v r. 1240 šel v omezení okupačního práva k lesním včelám ještě dále; přiznal na ně nálezci právo jenom v divokém lese a to ještě jen tehdy, jestliže jich nikdo nestíhal.⁶⁾ Neučinil však podmínkou, by nálezce strom označil — v zákoně aspoň o tom není zmínky — nýbrž je stručně jen podotčeno, že včely připadnou tomu, kdo je p r v ý nalezne.

Otázkou je arci, jak sluší rozuměti výše uvedeným předpisům, že nalezená brť má se mezi nálezce a vlastníka půdy děliti. Pouhé rozdělení úlu, jenž má jen jednu včelu-královnu, není samo o sobě dobře myslitelné, neboť včely bez královny hynou a tudíž by byly pro toho, jenž by získal takovou osiřelou polovici, bez ceny. Nejpravděpodobnější je výklad, že oba se dělili o užitek včel, případně jeden z nich svou polovici druhému odprodal; nicméně při jasné mluvě některých pramenů (srov. na př. dále citované místo z *lex Bajuvariorum*) nutno připustiti i skutečnou dělbu včel z jednoho úlu mezi dva podílníky. To pak ale vede k nutnému závěru, že oba byli zkušenými včelaři, kteří dovedli posílit svůj úl přidanými včelami-dělnicemi nebo opatřiti pro ně scházející králku.

Lesními včelami se stručně zabývá i glosa saského Weichbildu podotýkajíc, že náležejí majiteli lesa; nicméně však připouští — patrně za zásadního hlediska magdeburského práva o divokosti včel —, že připadají též tomu, kdo je uzavře v brti

⁵⁾ Tamž e. Srv. též Hille, op. cit. str. 68—69.

⁶⁾ Jütske Lowbog III. c. 40: § 1. Findet ein Mann Immen in dem wilden Wolde (dar he doch up der Veldt-Marcke wedder Land noch Hölting hefft) unde is densulvigen nemandt gefolget, so hören se dem jenen, de se erst findt. Cit. Bälz, op. cit. str. 62, Hille, op. cit. str. 69/70. Vydaní Thorsena i Petersena zůstala nám v Praze nedostupná.

(v klátu).⁷⁾ Naproti tomu pozdější *Westewolder Landrecht* z r. 1470 zachoval ještě starý obyčej: nalezl-li někdo včely v lese nebo na stromě, byl povinen učiniti na tom místě značku, chtěl-li tím pro sebe zachovati jejich vlastnictví; neučil-li toho, mohl se včel zmocniti jiný nálezce.⁸⁾

Vývoj vlastnického práva k půdě jakož i vznik výsostných práv pro určité okrsky, jako na př. pro imunitní obvody, zasáhl dále do okupačního práva ve směru nepříznivém. Třebas v některých krajích podle výše uvedených předpisů byla okupace divokých včel, byť již v omezené míře, přípustnou, v jiných místech se již nedovolovala, nebo jen ve velmi malé míře. Řada místních práv vyhledávaných občas různými soudy neb na jiných veřejných shromážděních lidu počínajíc 13. stol., poskytuje pestrý obraz měnících se právních názorů i rozmanité právní praxe. Budiž zde uvedeno několik ukázek: ve Soestu (ve Vestfálsku) r. 1260 bylo stanoveno za právo, že nález včel v dutině stromu mají lesníci oznámiti pánovi lesa; kdyby nesvolil k tomu, by strom byl poražen za účelem získání brti, měly včely náležeti pánovi. Svolil-li, měly mu také náležeti a lesníkům se mělo dostati jen usekaných větví.⁹⁾ Rok nato vydané právní určení v Helechteren přiznávalo nález divokých včel opatovi.¹⁰⁾ S týmž názorem, že lesní brť zásadně náleží pozemkové vrchnosti bez ohledu na osobu nálezce, možno setkat se i v XVI. i na poč. XVII. století, kdy v různých obcích německých bylo zaujímano totéž stanovisko.¹¹⁾ Jinde zas bylo uznáváno za pravidlo, že nalezené včely se mají mezi nálezce a vlastníka půdy, případně mezi jeho hospodářské orgány dělit. Tak na př. t. zv. »Landrecht des Pfliegerichtes« v Altenthanu (z r. 1437) prohlašoval zásadně, že včely nalezené na volném místě nebo na stromě nebo v dutině, náležejí z polo-

⁷⁾ Uvedenou glosu cituje Hille, op. cit. str. 70. Srv. dále str. 16

⁸⁾ *Friesische Rechtsquellen* vyd. Richthofen, Berlin 1840, str. 265, § 12. O značkování stromů srv. též Grimm, Weistümer, II. str. 72, 642, III. str. 764.

⁹⁾ Grimm, *Deutsche Rechtsaltertümer*, II. str. 138.

¹⁰⁾ Grimm, Weistümer, VI. str. 759.

¹¹⁾ Grimm, Weistümer II., str. 258 (Helfant, kol. r. 1600), 293 (Maximischer Hof v Auwe, 1606), 300 (Martinsdorf 1542), 304 (Herel, bez data), 319 (Detzem, 1597), V, str. 494 (§ 8, Uffrieth, 1528).

viny nálezci a z poloviny majiteli půdy.¹²⁾ V Metlochu (1485) zastávali stanovisko, že polovina nalezených včel má připadnouti tamnímu klášteru, polovina nálezci, jenž se svolením brť ze stromu vyřízl.¹³⁾ Možno dále uvéstí rozhodnutí shromáždění obce Salabergu z r. 1523 (Ehafttaiding); nález včel dělil se mezi majitele půdy a nálezce.¹⁴⁾ Ve Fischbachu byla r. 1536 určena při jinak stejném základě úchylnka v tom, že nálezce včel byl povinen ze své polovice zaplatiti ještě zvláštní poplatek místnímu šefovi, jenž spolu s opatem tamního kláštera se dělil o prvou část.¹⁵⁾ Méně již dostával nálezce včel v lese, jenž náležel ke dvoru Herzogenbuchs v severní části bernského kantonu; náležela mu jenom čtvrtina, kdežto ostatní připadlo majiteli dvora.¹⁶⁾

O podílu hospodářských orgánů vrchnostenských na nalezených brťích jde zmínka již z poč. 13. stol. Lesní správa arcibiskupa trevírského stanovila tehdy mimo jiné též pravidlo, že všechny včely i med nalezené ve vysokém lese připadají polovinou nálezci a polovinou »magistro forestariorum«; kdo by jednal proti tomu a podržel si všechno, měl propadnouti peněžité pokutě ve prospěch arcibiskupa trevírského, byl-li při skutku dopaden.¹⁷⁾ Podobně později v Hoechen bylo uznaným pravidlem, že z nalezených včel má se dostati polovina šafáři statkářovu.¹⁸⁾ V obci Völklingen (r. 1422) dělil se šafář místního dvora o druhou polovinu nalezených včel s hajným (»fořtem«).¹⁹⁾ Nescházelo však ani případů, že nálezce přišel se svým podílem ve prospěch úřed-

¹²⁾ Österreichische Weistümer I., Wien 1870, str. 30: ... fundt ainer aber ain imp an der frait oder in ainem holz oder höll, so ist er halber, der in findt und halber des der pämb ist. Obdobná ustanovení t a m ž e, str. 42, str. 177.

¹³⁾ Grimm, Weistümer II., str. 45. Obdobně též ve Winheringu (Grimm, Weistümer VI., str. 145, r. 1594).

¹⁴⁾ Österreichische Weistümer IX., str. 865. Obdobné ustanovení Grimm, Weistümer II., str. 45 (Weistum von Zedingen 1534); též Österr. Weistümer I., str. 273.

¹⁵⁾ Grimm, Weistümer I., str. 777; anal. případ bez poplatku III., str. 764 (z r. 1450).

¹⁶⁾ T a m ž e, str. 815 (bez data).

¹⁷⁾ Grimm, Weistümer IV., str. 743.

¹⁸⁾ Grimm, Weistümer V., str. 698, § 10 (1464).

¹⁹⁾ Grimm, Weistümer II., str. 11.

ního orgánu naprázdno; v Kellu mezi Lucemburkem a Merschem (1542) dostával z nalezených včel dvě třetiny pozemkový pán a jednu třetinu fojt.²⁰⁾ Zmíněná dělba včel mohla se sice dobře provést při zavedeném včelním hospodářství; ale mnohdy se asi neděla. Jak svědčí předpis, jenž byl vydán pro fojtství v Leucken, nedělily se tam nalezené brti, nýbrž jejich užitek, když nadešel čas odběru plástů medových z úlu.²¹⁾ Možno uvést též ustanovení, jež šlo zas výlučně ve prospěch nálezce: kdo našel včely v lesích, jež byly v bannu arcibiskupa kolínského, mohl si je ponechat všchny, jestliže svůj nález lesním orgánům řádně oznámil a zaplatil mírný poplatek (9 haléřů), za který obdržel svolení si včely odnésti.²²⁾

Ačkoliv tedy u včel divokých čili lesních bylo by lze nejspíše předpokládati, že jsou res nullius, je viděti z uvedených pramenů zřetelný vývoj, jenž směřuje k opuštění té zásady. Skrovné zbytky okupačního práva jsou odstraňovány neb vázány na jisté podmínky a to za dob již pokročilého hospodářství včelařského, kdy tedy lesní brti jsou celkem podřadného významu. Avšak nehledíc k jiným důvodům jako k prohloubení vlastnického práva k půdě, k vývoji lesního regálu a j. bylo i zájmem včelařů samých vyloučiti nepovolané osoby z možnosti okupace včel pro zvláštní způsob jejich života. Přichází zde v úvahu roj v určitém období, kdy dosavadní včelstvo jednoho úlu se dělí na několik rojů, které si pak hledají nových sídel. Ztráta rojů znamená ochuzení včelního hospodářství — odtud tedy pak snadno pochopitelná snaha po omezení okupačního práva ke včelám vůbec.

Při vyvinutém chovu včel domácích stala se u Germánů podobně jako u jiných národů záhy naléhavou otázka, komu náleží právo na včelí roj, čili krátce řečeno, právo rojové. Že této věci byl přikládán u Germánů nemalý význam, dosvědčuje lex Bajuvariorum, kterážto právní památka, má o tom podrobná ustanovení. Vlastníku úlu zachovává se

²⁰⁾ Grimm, Weistümer II., str. 251. Jiný případ (Tavern 1680): polovina náležela pozemkovému pánu a fojtovi, polovina nálezci. Tamže, str. 265.

²¹⁾ Tamže II., str. 72.

²²⁾ Grimm, Weistümer II., str. 642 (Weistum der erbwildförster zu Kesslingen z r. 1617).

vlastnické právo k roji, jenž z úlu odlétl a usadil se na stromě v cizím lese, jestliže jej bez průtahu pronásleduje; v opačném případě je roj *res nullius*. Zákon však nedává vlastníkovu roje bezvýhradné právo vstoupiti o své vůli na cizí pozemek, nýbrž vyžaduje, aby vlastník pozemku projevil s tím souhlas; při tom dále bylo ustanoveno, že majitel roje má se pokusiti, aby jej vypudil jednak kouřem, jednak třemi údery kolbou sekery a to tak, by strom nepoškodil. Nato směl si odnésti včely, které se mu podařilo uvedeným způsobem z brti vyplašiti; které zůstaly uvnitř, připadly majiteli půdy. Podobným způsobem měl si vlastník roje počínati, jestliže jeho roj se usadil v umělém úlu, který byl nastražen, aby rojící se včely byly do něho přilákány. Byl povinen dohodnouti se s majitelem úlu (*captura*); úl nesměl býti však ani otevřen, ani poškozen. Byl-li ze dřeva, směl jím třikráte udeřiti o zemi; pakli byl z lýka nebo z prutů, směl do něho třikráte udeřiti pěstí, načež si zase směl vzíti jen včely, které vypadly, kdežto ostatní zůstaly vlastníkovu úlové skříňky. Kdyby však odnesl roj bez vědomí vlastníka půdy, mohl jej tento vymáhati zpět.²³⁾

Vliv zmíněných předpisů obrazil se ve Š v á b s k é m z r c a d l e (z let 1274—1275), ale poněkud v pozměněné úpravě. Vlastníkovi roje poskytuje se lhůta tří dnů k jeho stihání, tudíž po uvedené dobu se mu zachovává i vlastnické právo k ulétlému roji, kdežto *lex Bajuvariorum* má na mysli neprodlené pronásledování roje. Nejsou také předepsány pouze tři údery kolbou

²³⁾ *Lex Bajuvariorum*, tit. XXII. c. 8 (ed. E c k h a r d t, Germanenrechte Bd. 2. Die Gesetze des Karolingerreiches, II. Weimar 1934): Si apes, id est examen alicuius ex apile elapsus fuerit et in alterius nemoris arborem intraverit et ille consecutus fuerit, tunc interpellat eum cuius arbor est, et cum fumo et percussionibus ternis de transverse secure, si potest, suum eiciat examen, verum tamen ita ut arborem non laedatur et quos remanserint, huius sint cuius arbor est. C. 9.: Si autem in capturam, quos ad capiendas apes ponuntur, id est vascula apium, simili modo interpellat eum, cuius vasculus est, et studeat suum eicere examen; verum tamen non aperietur nec ledetur. Si ligneus est, ternis vicibus ledat eum terris; si ex corticibus aut ex furculis compositum fuerit, cum pugillo ternis vicibus percutiatur vasculus et non amplius et quos eiecerit, suae erunt et quae remanserint, ipsius erunt cuius vasculus est. O právu domáhati se vráčení odneseného roje bez vědomí vlastníka půdy jedná t a m ž e c. 10.

sekery, nýbrž připomíná se jak majiteli roje, tak i vlastníku půdy, že oba mají »mit axen an den boum houwen unde slahen, unde mit Kolben, unde swa mit si muigen«, tedy že mohou tlouci na strom libovolně, jen když ho nepoškodí, až včely vypadnou. Také celková formulace ve Švábském zrcadle je stručnější a její text drsný.²⁴⁾

Provinční zákony pro Scanii z XII. stol., o nichž již výše byla řeč, rozlišují při právu rojovém tři možnosti: Ulétl-li někomu roj do c i z í h o l e s a a vlastník včel jej stíhá — tedy neprodleně, dokud jej má na očích — může si jej odnésti arci bez poškození lesa. Je-li třeba strom, na němž se roj zachytil, porazit, je k tomu třeba svolení vlastníka lesa a tu potom jest slušno, by se oba o roj rozdělili. Platí tedy táž zásada jako při nálezu brti včel lesních.²⁵⁾ Usadil-li se roj na c i z í m d o m ě a vlastník jej pronásledoval, mohl si jej odnésti, pokud cizí dům nebo stěnu nepoškodil; v případě sporu s vlastníkem domu byl povinen své vlastnické právo k roji prokázati třemi přísěžnými pomocníky. Konečně bylo ustanoveno, že oba včelaři mají míti v č e l í ú l s p o l e č n ě, jestliže včely jednoho smísily se se včelami druhého při rojení. Nedošlo-li by mezi nimi o tom k dohodě, měl poškozený právo na náhradu.²⁶⁾ Toto poslední ustanovení obsahuje též zákoník Valdemarův pro Jutsko (Jütske Lowbog).²⁷⁾ Naproti tomu právo na roj je v něm upraveno v tom směru, že přísluší vlastníkovu včel, jestliže je (neprodleně) následuje až k místu, kde se usadily; v tomto případě má pak nárok pouze na t ř e t í n u jich anebo na náhradu peněžitou. Ztratil-li stíhaný roj

²⁴⁾ Schwabenspiegel (ed. Lassberg), 365 von Ymmen. Unde ist daz bynui uz vliagent, unde vallent uf einen boum unde er innen drin tagen nach volget, so sol er ienem sagen dez der boum ist. daz er mit im gange. daz er sinen ymmen gewinne. Si suln mit ein ander gan. unde mit axen suln si an den boum houwen unde slahen, unde mit kolben, unde swa mit si muigen. daz si doch den boum iht verseren. noch verderben. oder vellet er an ainen zun oder uffen ein hus. oder swar an er vellet. so ist ez daz selbe reht also umbe den boum, so er an den boum slege getuot. die hie vor genennet sint. swaz der Ymben har abe gevellet die sint sin. unde swaz der Ymben dar uff belibet, die sint ienes mannes dez der boum ist.

²⁵⁾ Viz výše str. 8.

²⁶⁾ Westphalen mon. IV. 2075, Hille, op. cit. str. 68.

²⁷⁾ Hille, op. cit. str. 69 (cap. 39).

z očí, pozbývá k němu vlastnictví a včely připadají tomu, kdo je první nalezne. Stejně tak včelí roj, nalezený na hřbitově, patří jakožto *res nullius* nálezci.²⁸⁾

Westerwolder Landrecht předpisoval o ulétlém roji, že vlastník roje, jenž jej pronásledoval, měl složit u majitele pozemku malý poplatek (*pfenig*), načež si směl včely odebrati. Pakli by na téže cestě stihal jeho včely ještě někdo jiný, měli se dělit o roj na polovic. Stejně tak měl se vlastník roje dělit se včelařem, s jehož včelami se odlétlý roj sloučil, mohl-li arci dokázati, že to byl jeho roj. V dalším předpise uvedené památky dochoval se ještě dávný obyčej primitivní míry při záboru divoké půdy v německé občině (*Markgenossenschaft*): Zjistil-li někdo cizí roj ve svém sousedství (a tento nebyl majitelem stihán, neboť vlastnické právo bylo mu zachováno až do té doby, kdy jej dopadl na stromě nebo na jiném místě), mohl se ho zmocniti, nenacházel-li se roj dále, než co by *k l a d i v e m, v r ž e n ý m l e v o u r u k o u* dohodil. Ustanovení toto vychází zřejmě ze zkušenosti, že včelí roj obyčejně neodlétá daleko, takže lze předpokládati, že náleží blízkému sousedovi. Byloť mnohdy těžko dokazovati totožnost odlétlého roje s nalezeným; odtud tedy důvod předpisu, určujícího zmíněnou vzdálenost.²⁹⁾

Zachovávají-li uvedené památky byť nestejným způsobem vlastníkovi jeho právo k roji, stojí městské právo německé na opačném stanovisku. *E l v e r s* vysvětloval tento rozdíl odlišným způsobem městského života, pro který chov včel přinášel v mnohém nepříjemnosti, takže bylo žádoucí, by rojící se včely byly co nejrychleji chyceny a zabráněno tím možnému nebezpečí. Proto je prý zcela přirozené, že městské právo německé odpíralo městským včelařům právo na roje, jež odlétly na cizí půdu a příznávalo je sousedům, na jejichž půdě se usadily³⁰⁾ Uvedenému názoru nelze odpírati důvodnost; lze ovšem namítati, že *lex Visi-*

²⁸⁾ Tamže (cap. 40, § 2, 3, 4).

²⁹⁾ *Friesische Rechtsquellen* (ed. *Richthofen*), str. 265, 266, § 11—18. Citace, kterou uvádí *Hille*, op. cit. str. 72, je nepřesná. Obdobný obyčej obsahuje t. zv. *Witzenmühlenrecht* z r. 1570 ve čl. 13. *Grimm*, *Weistümer* III., str. 233.

³⁰⁾ *E l v e r s*, op. cit. str. 227 sl.

gothorum, jenž nepatří k právu městskému, chrání městské obyvatelstvo proti obtížím z chovu včel jiným způsobem, takže ostřejší stanovisko městského práva německého nenáleží mu výlučně.³¹⁾

Magdeburský čili saský Weichbild (kol r. 1300) zaujal prvý uvedené hledisko; včela uznává se za divoký hmyz a proto roj náleží tomu sousedovi, na jehož půdě se usadil, byť jej vlastník pronásledoval. Tím, že roj odlétl z úlu, zaniká vlastnické právo dosavadního majitele.³²⁾ Stejně stanovisko zaujímá právo starého města pražského (pravděpodobně dcerské právo města Magdeburku ze 14. stol.)³³⁾ a také výše zmíněný dánský zákoník.³⁴⁾ Naproti tomu t. zv. »Stadt und Landrechtsbuch« Ruprechta Freisinského z r. 1328 podlehl již vlivu práva švábského (švábského zrcadla). Ulétl-li někomu roj z úlu, směl jej stíhati tam, kde se zavěsil, buď tlouci nebo zvoniti, až by se včel, způsobeným hlukem omámených zmocnil; v tom mu nemělo nikým býti bráněno. Jestliže by však ulétlý roj ztratil z dohledu, jeho vlastnické právo zaniklo a roj se stal věcí bez pána (»gemain«), která připadla tomu, kdo ji nejdříve okupoval, pokud zanechal u roje své znamení, při čemž polovina roje připadala vlastníku stromu, plotu nebo křoviska, na němž se roj usadil, a polovina nálezci.³⁵⁾

³¹⁾ Lex Visigothorum VIII., tit. 6 2 (ed. Wohlhaupter, str. 248, 249). Viz str. 19.

³²⁾ Viz str. 5.

³³⁾ Srv. str. 5. (Rössler, Deutsche Rechtsdenkmäler aus B. u. M. in l. c.) Glosa k výše zmíněnému saskému Weichbildu obsahuje proti zásadě vyslovené v textu závažnou úchytku, jež stojí zřejmě pod vlivem práva švábského: Ulétly-li někomu včely, zůstalo mu vlastnictví zachováno, jestli jich následoval; vlastník, na jehož půdě se usadily, nemusil mu arci dovoliti přístup na svůj pozemek. Glosu tuto uvádí Hille (op. cit. str. 70), kterou cituje ze spisu Buschova (viz str. 7). Ve vydání Daniels-Grubenově ani Ludovicího není obsažena. Druhá glosa (citovaná ve vydání Danielsově z r. 1853) dodává ještě, že vlastník půdy si smí ponechat med, byť včely vrátí zpět.

³⁴⁾ Wente so balde einem Manne Immen uth den Ogen entfliegen, so gehören se dem Manne, de de Immen erst findet (c. 40, § 3). Uvedený text připomíná podobnou formulaci práva římského.

³⁵⁾ Das Stadt- und Landrechtsbuch Ruprechts von Freysing (vyd. Lud. Maurer, Stuttgart & Tübingen, 1839, str. 288—289), kniha II.

Přejdeme-li k místním právům, jež občasně vyhlašovaly různé soudní a jiné společenské organizace, objeví se řada různých právních obyčejů v právu rojovém jako při otázce okupace včel divokých. Leckterá z nich, byť jsou data pozdějšího, mají na sobě zřejmě stopu dávné starobylosti. K těmto posledním slušelo by na př. přičísti t. zv. »Landrecht des Pfliggerichtes« v Altethanu z r. 1437, v němž přiznává se vlastníku roje stihati ulétlý roj do sousedovy zahrady »mit dem tangl«, t. j. má tlouci na plech, by včely vypudil. Jestliže se usadily na větvi, mohl ji s rojem odříznouti, dala-li se třemi řezy nože od stromu oddělit; nebylo tedy dovoleno řezati tlusté větve. Za odříznutou větev nenáležela vlastníku stromu žádná náhrada; pouze za škodu, způsobenou v obilí nebo na trávě, měl majiteli poskytnouti odškodnění.³⁶⁾ Týž předpis přichází v r. 1671 v Raschenbergu, jímž možno částečně vysvětliti některá předchozí ustanovení: Vlastník roje směl jej stihati se svým ozvučným nástrojem, až by se včely někde usadily; na to si je směl volně odnésti. Pokud by se roj však zavěsil na větví o v o c n é h o stromu (Pfelzpamb), měl předem vlastníka požádati o s v o l e n í (begrießen) a teprve potom odříznouti větev, byla-li jen tak silná, že stačily k tomu tři řezy nožem.³⁷⁾ Vlastník tedy nemusil něco takového dovoliti.³⁷⁾

Jiná ustanovení jdou opět ve prospěch vlastníka půdy, resp. pozemkové vrchnosti, kde roje usedly, případně jeho hospodářských orgánů. Tak na př. ve Soestu, kde brtě — jak výše již o tom byla řeč — připadaly pánovi lesa, náležely včelí roje lesníkům, kteří je našli.³⁸⁾ V Helechteren bylo uznáno za právo, že nalezený roj náleží ze dvou třetin tamnímu opatovi a jednou třetinou dvěma tamním fojtům.³⁹⁾ V Neumünsteru bylo zase rozlišováno, usadil-li se roj na křovisku nebo na zemi, či na dubovém stromě; v prvním případě patřil nálezci, v druhém vlastníku

Cap. 46. Ve spise Hillově, str. 75 je citace kusá; stejně tak u Bälze, op. cit. str. 61.

³⁶⁾ Österreichische Weistümer I., str. 30.

³⁷⁾ T a m ž e, str. 96. Obdobná ustanovení t a m ž e, str. 42, str. 177. Grimm, Weistümer VI., str. 145, § 25.

³⁸⁾ Grimm, Deutsche Rechtsaltertümer II., str. 138.

³⁹⁾ Grimm, Weistümer VI., str. 759; srv. též jiný případ, t a m ž e II., str. 55.

stromu.⁴⁰⁾ Od vlastníka, stihajícího svůj roj, byl mnohdy požadován jen malý poplatek za to, že si mohl včely odnésti;⁴¹⁾ jsou rovněž doklady, že roj se dělil mezi nálezce a majitele půdy, nebo mezi vlastníka roje a pána pozemku.⁴²⁾ Někde byla svobodná okupace včel dovolována jenom na almendě.⁴³⁾

Uvedené doklady jsou jasným obrazem rozmanitosti ve vývoji německého práva včelařského. Pokud se práva k roji ještě týče, nesluší přehlížeti, že i různé předpisy, jichž bylo výše použito pro výklad okupačního práva ke včelám divokým, nevylučují mnohdy při způsobu své dikce aplikovati je též pro právo rojové, takže celkový stav okupačního práva ke včelám jest mnohem složitější.

Poměry ty nedoznaly valného zjednodušení ani když zeměpánům a případně i jiným osobám dostalo se honebního regálu. Některé případy jeho byly již uvedeny výše,⁴⁴⁾ v jiných místních právních řádech se zahrnovalo vyhrazené právo pozemkové vrchnosti v celkovém výrazu »fund und prunt« nebo »wildfang auf und in der erden«, v němž bylo obsaženo jak právo honební a rybolovu, tak regál horní, právo na poklad, nález i na včelí roje. Také když v XVI. a XVII. stol. došlo v některých německých teritoriích k vydání zvláštních lesních řádů, zachovaly jen některé výsostné právo zeměpánovo k lesním včelám a k ulétlým rojům (buď úplně neb aspoň z části), kdežto jiné respektovaly právo nálezce, resp. stihajícího vlastníka.⁴⁵⁾ To však již není úkolem této studie.

⁴⁰⁾ Elvers, op. cit. str. 230, pozn. 19, Hille, op. cit. str. 77.

⁴¹⁾ Grimm, Weistümer III., str. 315 (bez data), D. Rechtsaltertümer II., str. 137 (Bücherthal 1509; zde znatelný vliv švábského zrcadla). Öster. Weistümer IX., str. 865.

⁴²⁾ Österreichische Weistümer I., str. 273, tamže, str. 72, čl. 68, Luxemburger Weistümer (ed. Hardt, Luxemburg 1870), str. 52.

⁴³⁾ Österr. Weistümer I., str. 30, 42, 177.

⁴⁴⁾ Viz str. 10.

⁴⁵⁾ Srv. Hille, op. cit., str. 84 sl., kde jsou citována místa z osmi lesních řádů z různých německých teritorií ze 16. a 17. stol.

III.

Právní omezení chovu včel.

Chov včel, zejména ve větším množství, stával se nebezpečím pro souseda, a to jak jeho lidem, tak i jeho dobytku; proto již z povahy věci bylo žádoucí, by včelíny nebyly na blízku cizích obydlí a by také byly opatřeny plotem, jenž by zabráňoval přístup k úlům a zmenšoval tak možnost případného uštknutí.

Ze starých kmenových práv germánských na tyto okolnosti výslovně pamatoval jedině *lex Visigothorum*, z jehož ustanovení je viděti, že nebylo obecně dovoleno zřizovati si včelíny v městech i vesnicích, nýbrž na odlehlých místech. Kdo by jednal proti tomu, měl býti ihned vyzván, by úly na vzdálené místo odnesl, by lidem nebo dobytku nevzešla z toho škoda.¹⁾ Zákaz arci není absolutní, nýbrž nastupuje jen tehdy, když někomu tím byla způsobena škoda; z toho však vyplývá, že v sousedství lidských příbytků se včelíny trpěly nejvýše potud, pokud byly dostatečně vzdáleny. Pokud se týče jiných národních práv germánských, nesluší z jejich mlčení v této otázce usuzovati, že by stejné opatrnosti šetřeno nebylo. Ba naopak — stručné zmínky o včelách »intro clavem, sub tecto«, jež obsahuje *lex Salica*²⁾ dávají možnost předpokládati nejen ochranné opatření majetku, nýbrž i opatření zabezpečovací pro nezávadné včelíní hospodářství. Krátkou zmínku obsahuje též dánský zákoník *Valdemarův*, jenž nařizuje, by včelíny byly ohrazeny plotem, udržovaným v dobrém stavu.³⁾ Z místních práv budiž uvedeno ustanovení z *Witzenmühle* (z r. 1570), jež předpisovalo, že nově zřizovaný včelín má býti od dřívějšího ve vzdálenosti 180 »prutů«, při čemž každý má měřiti 16 stop, tudíž 2880 stop.⁴⁾

1) *Lex Visigothorum*, VIII, t. 6, c. 2, 1. věta (ed. Wohlhaupter): Si quis apiaria in civitate aut in villa forsitan construxerit et alii damnum intulerit, statim moneatur, ut eas in abditis locis transferre debeat, ne forte in eodem loco hominibus aut animalibus damnum inferant.

2) Čl. 9. (*Germanenrechte* Bd. 2. Ed. Eckhardt, Weimar 1934, str. 14.)

3) III. cap. 38 (cit. Hille, str. 69). Něm. text u Bälze, op. cit., str. 78.

4) Grimm, *Weistümer* III., str. 233/4, čl. 15 (ve spojení s čl. 13). V německém originále doslovně stojí »IX. stiege roden«, což značí devětkrát po 20 prutech (*Stiege*, *stiege* znamená počet 20).

V některých krajích Německa, bohatých na rozlehlé hvozdy s množstvím lesních včel, stalo se záhy zvykem, že panovník i jiní pozemkoví páni počali lesní pozemky propůjčovati osvědčeným včelařům, aby se tam usadili a věnovali se včelnímu hospodářství. Tito se pak sdružovali ve společenstva nebo jednoty, které se řídily svým zvláštním právem, požívaly jistých výhod i měly své vlastní soudnictví. Jenom ten, kdo pak náležel k včelařskému společenstvu, směl se v takovém kraji pěstováním včel zabývat. Poněvadž pak zpravidla nastupoval syn po otci do držby lesní půdy, stalo se včelařství vlastně výsadou jen určitého okruhu osob, každému jinému bylo zapovězeno. Takový rozlehlý komplex lesní půdy, osazené privilegovanou jednotou včelařů, byl známý »Pingarten« u Norimberka, založený již Karlem Velikým, dále v Horní Lužici, v Marce, Zhořelci a v Pomořanech. Pro norimberské včelaře vydal Karel IV. zvláštní privilegium r. 1350, v němž je výslovné ustanovení, že v dotyčném říšském lese »soll niemand kein Pin haben, den allein geerbet Zeidler...« Privilegium jim poskytovalo mimo jiné osvobození od cla i vlastní soudnictví pod včelařským mistrem (Zeidelmeister); pouze věci hrdelní měly náležeti zemskému fojtovi.⁵⁾ Podobné předpisy byly na př. vydány pro Marku (Märkische Beutenordnung), pro včelaře v Pomořanech a j.;⁶⁾ povahou svou se blíží zřízení cechovnímu. Včelařská společenstva vedla též i vlastní soudní knihy.

IV.

Náhrada škody a ustanovení trestní.

Máme-li na mysli náhradu škody, která by někomu byla způsobena cizími včelami, pak je nutno říci, že ustanovení toho druhu jsou ve starém právu německém celkem dosti skrovná. Z germánských práv národních má pouze lex Visigothorum výslovný předpis v té věci, jímž stanoví se povinnost majitele včel nahraditi škodu, kterou způsobily uštknutím cizí osobě nebo dobytku, pakliže mu lze přičísti, že se to stalo z jeho viny. Avšak

⁵⁾ G r i m m, Weistümer III., str. 609 sl.

⁶⁾ Srv. S c h ü ß l e r, Deutsches Bienenrecht, str. 19 sl.

i toto ustanovení má z části zároveň povahu trestně právní, ježto v náhradě je zároveň obsažena též pokuta. Neuposlechl-li někdo totiž — jak stojí ve zmíněném předpisu — výzvy, aby včelí úly, jež zřídil na blízku lidských obydlí, odstranil na vzdálenější místa a jeho včely poštípaly cizí dobytče, že od toho zašlo, měl dáti jeho majiteli náhradu i n d u p l u m; pouze jestliže onemocnělo, nahradil mu jen škodu a to tak, že mu dal jiný kus stejné hodnoty a choré zvíře si ponechal. Kromě toho byl povinen ještě zaplatiti zvláštní pokutu pěti solidů.¹⁾ Dánský zákoník Valdemarův (Jütske Lowbog) řešil věc zase poněkud z jiného stanoviska: neuznával povinnost náhrady škody, pakli ušktnutí cizího dobytka včelami se stalo ve volné přírodě mimo včelín; dostalo-li se však zvíře blízko k úlům, poněvadž ohrada včelína byla ve špatném stavu, takže zvířeti nebyla překážkou, byl majitel včelína povinen nahraditi škodu, byl-li cizí dobytek jeho včelami poštípan, že od toho zašel. Naproti tomu nebyl majitel zvířete povinen žádnou náhradou vlastníku včel, jestliže se dobytče dostalo (náhodou) takovým způsobem za ohradu, úly převrhlo a včely pošlapalo.²⁾ Další, celkem podružné, ustanovení zmíněného zákoníku odpírá náhradu škody vlastníku roje, jenž se spojil s cizím kmenovým rojem, jestliže přilétlý roj je zase od kmenového zapuzen a to v případě, že oba majitelé se neshodli, že budou míti spojený roj dohromady.³⁾

¹⁾ Lex Visigothorum, VIII. t. 6. cap. 2 (druhá věta): Et qui hec precepta aut testationem neglexerit et damnum suffocationis in quatrupes intulerit, quod mortuum fuerit, duplum restituat; quod vero debilitatum, ille obtineat et simile damno reddat et pro iudicis contestatione, quam audire neglexit, V solidos coactus exsolvat (W o h l h a u p t e r, str. 248/9).

²⁾ III. cap. 38 (cit. Bälz, op. cit. str. 78) § 1: De dar Immen hefft, de schal se sulven hegen unde bewahren mit Tünen, dat eines andern Mannes Veh se nicht umme werpe oder vorstöre. § 2: Sint de Tüne ock so sidt, dat eines andern Mannes Veh dar in geit, unde deit den Immen Schaden, den beholde he, sonder alle Beteringe. § 3. Wurde överst jemandes Vehe buten dem Immenhave unde buten Tunes dotd gestecken, den Schaden hebbe he und betert de nicht darvör, dem de Immen tho höreden. § 4. Geschüt jdt överst binnen Tunes, so betalet de den Schaden, dem de Immen thohören. § 5. Wennte sine Tüne de weren so starck nicht, de se dat Veh affholden konden.

³⁾ Cit. Bälz, op. cit., str. 75, Hille, op. cit. str. 69 (cap. 39).

Konečně budiž učiněna zmínka o specifickém způsobu škody působeném včelami, známém dobře všem včelařům, totiž o škodě, kterou působí v č e l y l o u p e ž n é, jež přepadají jiný úl a odnášejí jeho obsah pro sebe, čímž přirozeně vzniká vlastníku oloupených včel škoda. I tímto případem zabývají se středověké právní prameny německé, ale jen velmi vzácně. B ä l z uvádí jeden doklad z právní knihy Ruprechta Freisinského, jenž se ani nevyskytuje ve všech jejích rukopisech; podle tamní normy ukládalo se majiteli loupežných včel nahraditi škodu in duplum a ještě zaplatiti soudci zvláštní pokutu.⁴⁾ Avšak provinční zákony pro Skanii z r. 1163 mají o této věci rovněž ustanovení a méně příkré. Došlo-li někde k takovému případu, měli míti oba příslušní vlastníci úl s loupežnými včelami společně. Kdyby se však o tom nemohli shodnouti, pak náležela vlastníku oloupených včel náhrada škody, jejíž výše byla odhadnuta ve sporném řízení.⁵⁾

Ustanovení o náhradě škody nezřídka bývají v souvislosti v germánských právech s předpisy penálnými. Z deliktů proti včelímu majetku vystupuje do popředí krádež včel, o níž je dosti starých předpisů, které ji podrobují různé klasifikaci.

Nejpodrobnější ustanovení o krádeži včel má z germánských práv *lex Salica* (a rovněž t. zv. *pactus legis Salicae*, jenž mu časově předcházal). Zde činí se především rozdíl mezi krádeží úlů na místě uzavřeném (*de intro clavem aut sub tecto*) a na místě volném. V prvním příp. byl pachatel odsouzen k pokutě 1800 denárů kromě náhrady škody (*capitale*) a ještě zvláštní pokuty zv. *dilatura* (pravděpodobně za protahování věci sporem); v druhém případě přihlíželo se k majetkovému postavení hospodáře: měl-li jen jeden úl, jenž mu byl odcizen, propadal pachatel stejnému trestu. Pakli jich měl více a pachatel jich odcizil nejvýše šest, snižovala se pokuta na 600 denárů při nezměněné ostatní trestní sazbě. Ukradl-li více než 6 úlů, činila pokuta zase 1800 denárů kromě náhrady škody a *dilatury* jako

⁴⁾ B ä l z, op. cit., str. 78, 79, M a u r e r, *Das Stadt- und Landrechtsbuch Ruprechts von Freysing*, str. 288, pozn. 9.

⁵⁾ H i l l e, op. cit., str. 68.

výše.⁶⁾ Ač jsou to ustanovení kasuistická, přece nelze upříti jim snahu odrůzniti od sebe případy kvalifikované krádeže.⁷⁾ Mnohem přísnější byl *lex Saxonum*, jenž na krádež úlu z uzavřeného místa stanovil trest smrti; krádež úlu na volném místě trestal devítinásobnou pokutou.⁸⁾ Naproti tomu *lex Gündobada* považoval krádež včel za »*furtum minus*«, na kterou byla stanovena pokuta tří solidů mimo náhrady in triplum.⁹⁾ Na pokus krádeže možno též vztahovati ustanovení zákona Visigotského (VIII. tit. 6, 1), jímž zapovídá se pod trestem náhrady in duplum a 20 ran poškoditi cizí okupační značku na stromě, v němž byla nalezena brť; kdo to učinil, pokusil se tím odciziti cizí majetek pro sebe; proto tedy tak přísný trest.¹⁰⁾ Langobardský »*Edictus Rothari*« stanovil na krádež včel ze stromu opatřeného značkou pokutu 6 solidů, na krádež úlu ze včelína, bez ohledu na jejich počet, 12 solidů.¹¹⁾

Z pozdějších středověkých památek německých zabývá se krádeží včel právní kniha Ruprechta Freisinského. Ačkoli má na mysli několik způsobů dotyčného deliktu (krádež úlu, včel, medu, krádež jednoho neb více úlů), shrnuje je v celkové formulaci pod jednu trestní sazbu: pachatel trestá se smrtí.¹²⁾ Týž trest určoval i *Westerwolder Landrecht* pachateli, jenž by cizí včely lákal do svého prázdného úlu ve slatině, v poli nebo v raše-

⁶⁾ *Lex Salica* 9. De furtis apium (ed. Eckhardt, *Germanenrechte* Bd. 2. I. str. 14). O významu slova »*dilatatura*« srv. Schröder-v. Künzberg, *Lehrbuch der deutschen Rechtsgeschichte*, 7. vyd., str. 377.

⁷⁾ Pro důležitý význam včel v tehdejším hospodářství poslouží na př. tyto paralely: za krádež jednoročního neb dvouročního telete byla pokuta 600 denárů (3. čl. 2), za stelnou krávu 1400 (čl. 3), za vola 1400 denárů (čl. 6) atd.

⁸⁾ Čl. 30, 31 (ed. Eckhardt, Bd. 2. III. str. 22.) Trest smrti je tam stanoven na velkou krádež, k níž počítána i kvalifikovaná krádež včel.

⁹⁾ IV. 3, XCI, LXX, 3. (ed. Beyerle, *Germanenrechte* Bd. 10, str. 14).

¹⁰⁾ *Wohlhaupter*, *Germanenrechte* 11, str. 248.

¹¹⁾ *Ed. Rothari*, 318, 319.

¹²⁾ *Kniha II. cap. 46, 1. věta: Wer ymppen angreiff und stilt es mit ymppuas oder sunst oder das honig daraus, ob es in den vässern, und ist der peychar ains oder mer, man sol uber jn richtten als uber ainen dieb und sol jn hahenn.* (Maurer, str. 288.)

lině.¹³⁾ Naproti tomu trestní právo norimberských včelařů (z r. 1398) (a také severský lex Suecorum Gothorumque) posuzovaly krádež včel mírněji, stanovíce na ni jenom peněžitou pokutu.¹⁴⁾ Stejným způsobem počínala si též některá práva místní: Kdo na př. neodevzdal polovinu medu z nalezené brti »magistro forrestariorum« na území arcibiskupa trevírského, jak bylo stanoveno, nýbrž ponechal si protiprávně obě půlky, byl potrestán pokutou 6 hřiven.¹⁵⁾ Podobně ve Fischbachu pokutovali trestem peněžitým (5 šilinků a 2 pfeniky) toho, jenž bez svolení tamního opata, jakožto vrchnosti, resp. tamních »šefů« lesní brť odnesl, čímž ji tedy odcizil.¹⁶⁾ Analogicky sluší to vztahovati i pro místní ustanovení jiná, kde pozemkovému pánu připadal podíl, byť o pokutě nebylo výslovné zmínky; mělať zkrácená vrchnost jistě větší zájem na příjmu z pokuty než na jiném způsobu potrestání pachatele.

Jsou arci též v místních právech o krádeži včel trestní ustanovení příkrá, jež se vyznačují mimořádnou krutostí. Je jistě nutno považovati je za výjimku. Zmiňují se o nich usnesení dvou obcí rakouských, t. zv. »Banntaidinge« v XVI. stol. Byl-li pachatel, jenž vybral nebo rozlámal cizí úl, dopaden, mělo mu býti rozpáráno břicho a vytažena střeva, která mu měla býti k úlu přišita, načež delikvent měl býti ponechán svému osudu.¹⁷⁾ Zdali ovšem bylo takové opatření vskutku prováděno, je těžko rozhodnouti.

Právní kniha Ruprechta Freisinského má také trestní ustanovení na f a l š o v á n í m e d u. Trestní sazba je stanovena alternativně za předpokladu, že byl pachatel ze svého skutku usvědčen: buď měl soudci zaplatiti peněžitou pokutu, značně vysokou

¹³⁾ Richthofen, str. 266, § 17, Hille, op. cit., str. 67 (lib. VI. c. 29).

¹⁴⁾ Grimm, Weistümer, III., str. 898, čl. 15, 16; zvláštní pokuty jsou tam rovněž ustanoveny na poškození úlů. Trest smrti jen na zničení včelích úlů (čl. 14, 20).

¹⁵⁾ Grimm, Weistümer IV., str. 743.

¹⁶⁾ Grimm, Weistümer I., str. 777. Také lex Bajuvariorum považuje takové odnesení roje za odcizení (»untprut«).

¹⁷⁾ Österreichische Weistümer, VIII., str. 205 (Banntaiding zu Hirschstetten z 1. pol. 16. stol.), XI., str. 210 (Wetzeldorf, 1577).

(65 liber), nebo měl svůj skutek odpykati odtětím ruky.¹⁸⁾ Změna tohoto tělesného trestu na zmíněný trest peněžitý závisela arci na volném uvážení soudcově.

Uvedené přísné trestní normy německého práva na útok proti včelnímu majetku nejsou snad nějakou zvláštní výjimkou v středověkém právu německém, nýbrž zapadají svým rázem úplně do ovzduší tehdejšího práva trestního, vyznačujícím se bohatou stupnicí tělesných trestů. Jsou jen dokladem toho, že včelíny byly považovány za významnou složku zemědělského majetku, mnohem významnější než dnes, a proto útok proti takovému jmění byl posuzován stejně jako útok na jiné statky, podle tehdejšího nazírání rovnocenné. Moderní člověk by se s těžkými tresty, jde-li o »pouhé včely«, nesnadno smířil; ve středověku byly ovšem poměry jiné, jež samozřejmě došly též výrazu v právních rádech.

¹⁸⁾ Kniha II., cap. 59 »Von falschem Honig (ed. Maurer, str. 300).